

A lapockán baktató árnyékai

Baráth Ferenc: *Plakati – Plakátok*. 2011. március 19. – április 16.,
Rajko Mamuzić Képtár, Újvidék

Plakátkiállításokra jó magunkkal vinni „egy” Lennert Gézát. Még jobb, ha magától jön. Ugyanis a *Jó Pajtás* fotóművész-szerkesztője a 80-as és 90-es évek szinte valahány Újvidéken rendezett színházi előadásra emlékszik, s ezen emlékeit szívesen megosztja másokkal. Így akár velem is, miközben Baráth Ferenc plakátjai előtt állunk az újvidéki Rajko Mamuzić Képtárban.

Nem számoltam össze a március 19-i megnyitó alkalmával, hogy az emeleti öt kiállítóteremben hány plakát található. A tolongásban – hiszen rengetegen kívántak kezét szorítani a magyarkanizsai születésű, de a 90-es években Budapestre költöző grafikusművésszel – ezt nem is igen lehetett. Szerencsés voltam, ha hosszasan szemügyre vehettem egy-egy alkotást, nem sodort odébb az emberáradat, a Baráth barátaiból, újságírókból, közéleti személyiségekből és művészberekből álló sokaság. S még Lennert Gézára is ügyelnem kellett. A színház világában (is) járatos ismerősöm ugyanis kitűnő forrásként szolgált. Lopva fel is jegyzek pár elkapott szót a jegyzetfüzetembe. „Ennek meg ennek a távol-keleti színműnek a rendezése feledhetetlen volt, a Buszmegálló zseniális!, ez meg ez a dráma az Újvidéki Színházban, a 90-es évek elején a boszniai háború teljességét bemutatta.”

Vélhetőleg vajmi kevés tényyszerűség marad meg bennem (csupán e néhány kósza feljegyzés s az est fényei, pár plakát emléke), ha csupán a megnyitó alkalmával keresem fel a plakátokat az emeleten, s ha nem lapozhatnék bele a képtárban – mosolyokkal együtt – osztogatott katalógusba. Hiszen a megnyitó mindig harsány. Számos beszéd hangzik el, a művész televíziós és rádiós újságírók szólítják meg, fényképezik a másnapi lapok művelődési oldalára; mindenki egyszerre szeretné megosztani élményeit a kiállított művekkel kapcsolatban, mindenki mindent szeretne látni, a figyelem pedig hajlamos épp emiatt elkalandozni.

A kiállítások, a plakátárulatok élete a megnyitót követő napokban kezdődik. Amikor visszazáll az alkotásokra a csend, s csak néhány lépés csatog végig a termék padlóján. Csak egy-két ember szuszogása a plakátok előtt állva.

Jobb szerettem volna azt írni, hogy Baráth Ferenc alkotásai nyomban elnyerték a tetszésemet. Ez nem így van. De az ok, ami miatt nem találunk egymásra (én és a falon függő művek), az elsősorban az idő kárára írható, az időére, mely folytonos haladásával elválaszt a lehetőségtől, hogy a 80-as évekbe térjek vissza. Számomra (ez esetben) „csak” ezek a plakátok maradtak, mindaz, melyre utalnak, a belgrádi Atelje 212 és az Újvidéki Színház előadásai például, hiányoznak az életemből. S e színházi élményekkel együtt a 70-es, 80-as évek társadalmi, politikai és kulturális történései sem ivódhattak belém, tehát ezek a plakátok egy nem létező jeltárgyra (eseményre, érzületre) mutatnak bennem.

Nem úgy azon személyeknél, akik ugyancsak ott voltak a kiállítás megnyitóján, s hosszasan elmerengtek az alkotások előtt, s még a lépcsőn lefelé ballagva, majd az épületből kilépve is. Ők ott ültek az *Übü király*, a *Jövőre, veled, ugyanitt*, a *Paripacitrom* vagy a *Bayer Aspirin* előadásain. Ők szippanthattak azoknak az éveknek a levegőjéből, élhettek abban a korban. S számomra az, hogy ezen nálam éltebb személyek megtorpantak egy-egy plakát előtt, azt bizonyítja, hogy Baráth művei ma is megállják a helyüket, betöltik feladatukat. Amik húsz-harminc éve még hirdetések voltak, mára már emlékeztetők. Valami ablakok (mint a fényképek), melyek a múltba nyílnak, de amelyen nem mindenki számára adatott meg a kilátás lehetősége.

Olvasom egy, a *Népszabadság*ban megjelent, a plakátművészettel foglalkozó cikkben, hogy bár egy plakát elkészíttetésével jóval nagyobb anyagi terhet ró magára színház vagy valamely művelődési esemény szervezője, a befektetés mégis megtérül. A plakát ezek szerint ma is „rentábilis üzlet”, hiszen egy kitűnően megtervezett hirdetésménnyel számos nézőt lehet becsalogatni a színházba, vagy a kulturális esemény felkeresésére bírni. S bár a plakátok és az anyagiasság, a kultúrpolitika nem tárgya írásomnak, meg kell állapítanom gyorsan, hogy Baráth művei ezt a próbát is kiállják. Mi más magyarázná ugyanis, hogy mind a mai napig számos pályázat győzteseként kerül ki, hogy például az Alfons Mucha prágai plakáttervező születésének 150. évfordulóját egy Baráth-plakát hirdette, csakúgy, mint a Chopin (2010) és Liszt Évet (2011), továbbá a szegedi *Thealter International* című Szabad színházak nemzetközi találkozóját minden évben?

S itt torpanjunk meg mi is egy kicsit, hiszen végre sikerült visszakanyarodnunk az újvidéki kiállítás plakátjaihoz.

Gerold Lászlónak a tárlatot bemutató katalógusban olvasható írásában a Baráth Ferenc alkotásainak jellemző motívumaira hívja fel a figyelmet. Elsősorban „a veszélyre utaló” tigris, „a vágyat és a tehetetlenséget együtt szimbolizáló” madárszárnyat, a tilosban járó lábakat, „az egykor dicsőséget hirdető, mára megbélyegzettséget kifejező ironikus” ötágú csillagot például, vagy (és legfőképp) a kezét, mely Gerold számára egy több jelentést hordozó motívummá válik. Jómaga természetesen a színház felől közelíti meg a plakátokat, s azonosítja ezen kezeket a különböző shakespeare-i szereplőkkel.

Számomra viszont az alkotásokon vissza-visszatérő növényi és állati figurák lettek roppant érdekesek, miközben éppen a 2008-as *Thealter methamorphosis*-ra készült plakátot méregettem tekintetemmel. Ugyanis egy hölgynek a lapockáján baktató gyík árnyékában hirtelen egy stilizált emberi arcot láttam megjelenni! Ekkor állt csak össze a „kép”. Ekkor értettem csak meg, hogy mi módon működhet (vagy működik bennem!) egy Baráth-plakát. Ezekre a finom játékosságokra aztán más helyütt is rábukantam. A kék delfinek a 17. századi művészre emlékeztető személy kézfején akár a 2007-es szegedi Thealteren kiállító Maurits Ferenc képeire és verseire is utalhatnak. Ám ritka az a műalkotás, melyen ne tűnne fel egy színpompás virág (Nagy József színházának plakátjain), vagy ne sétálna be egy-egy oroszlán vagy macska. Újra és újra visszatérő szereplő a patkány is, olykor mint a szemre kúszó, a nyakat is szorító vendéghaj, máskor pedig mint egy ugrásra kész vadállat. De látni a képzelet szülte rágcásolókat is, melyek egérben kezdődnek, hosszú farokkal, de emberi ujjakban végződnek. S igen gyakran rebbennek be a plakátokra madarak is, vagy gyalogolnak be kutyák kényelmesen (esetleg fülüket hegyező árnyékaikkal).

Ám mindezen állatfigurák emberi tulajdonságokat hivatottak bemutatni, az emberi arcok mögött működő (olykor) vérszomjas gondolatokat. S itt újból találkozunk a plakát és a színház. Hiszen ami megtörténik a színpadon – az emberek átvedlenek állatokká, s akkor ebből születik a tragédia, vagy éppen nem vedlenek át semmivé, hisz már olyannyira kiüresedettek, hogy nincs mit feltárniuk, ezáltal képtelenek az átvedlésre, s akkor pedig éppen ebből, e végső ürességből lesz dráma –, tehát ami megtörténik a színpadon, az játszódik le a plakátokon is. Amikor Sava Stepanov esztéta „poétikusságról, szenzibilitásról és diszkrét expresszivitásról” beszél a Baráth-alkotások kapcsán, meglehet, ő is erre gondol: a plakátok köznapi használhatóságán túl mutató értékükről.

Mert nem egyszerűen jól megtervezettek e plakátok, nem csak kiválóan kifejezik egy-egy színházi alkotás mondanivalóját, de még bizonyos többletet is tartalmaznak. Élettapasztalatot. Finom iróniát. Szellemességet.

...És sok-sok „állatfigurát”.